

ביאורים

המהר"ל מוסיף ביאור נוסף על ההבדל בין סיבת החורבן בבית ראשון לסיבת החורבן בבית שני. בהסבר הקודם, התמקד המהר"ל בהבדל במעלת המקדש. בהסבר זה הדגש הוא בהבדל במעלת עם ישראל עצמו בין שתי התקופות. "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו" [ילקוט שמעוני רמז תקלה]. מעלת עם ישראל בתקופת בית ראשון הייתה גדולה יותר. המפגש עם השראת השכינה במקדש ועם הנביאים, העצים את העם מבחינה רוחנית. ייחוס העם למשפחותיו, היה מתוקן לעומת תקופת בית שני שבה חלק גדול מהעם שעלה מהגלות היה ללא ייחוס מבורר. המהר"ל מבאר, שההבדל בין מקדש ראשון לשני, היה שבראשון פעל היצר לפגוע בעצם היותם 'אדם'. ואילו במקדש שני, פעל לפגוע במעלתם כ'עם אחד'. בבית ראשון היצר הרע פעל לפגוע במעלה הבסיסית של האדם. לאדם יש שלושה כוחות, גופני נפשי ושכלי, והם המשלימים אותו ברבדים שונים. מטרת כוחות אלו, לסייע לאדם להתקדם ולהתעלות, כאשר המגוון מאפשר התקדמות בכל הדרכים השונות. בבית המקדש הראשון, אם-כן, נפגעה הצורה היסודית של היותם אדם. העם השתמש בצורה מסולפת בכוחות האדם, וכך קלקלו החטאים הן את הכוח הגופני בגילוי העריות, כמו את הכוח הנפשי בשפיכות הדמים, והכוח השכלי בעבודה זרה.

בבית שני, בהתאם לרמתו הרוחנית של העם, היצר הרע פגע לא בבחינת האדם שבו אלא בעניין הלאומי שבו. הקשרים החברתיים שיוצרים איש עם רעהו נפגעו על ידי שנאת החינם בעם, ועל ידי זה נפגע כל קיומו הלאומי. כיוון שלעם לא נשארה המעלה האחדותית הלאומית חרב בית המקדש השני.

הרחבות

• חומרת הפירוד בעם ישראל

וגם זה קרוב אל בטול האדם עצמו. פירוד בעם ישראל פוגע לדעת המהר"ל באחדותו. פגיעה זו קרובה בחומרתה לפגיעה באדם עצמו. באופן דומה התייחס הנצי"ב להצעה שהעלו בתקופתו להפריד בין הקהילות ששומרות תורה ומצוות בשלמות לבין הרפורמים: "עצה זו קשה כחרבות לגוף האומה וקיומה" [משיב דבר א, מד]. גם הרב קוק התייחס להצעה זו בחומרה רבה וכתב שעצם הדיון באפשרות של פירוד בעם ישראל נובע ממצב רוחני ירוד. הצעה כזו מעידה על ירידה במדרגת השייכות לכלל ישראל של מי שמציע: "מחלוקת הדעות על דבר הדרכת הכלל, אם בזמן הזה, שרבו פריצים נושאי דגל ההפקרות ביד רמה, ראוי להפריד את האומה, שהכשרים נושאי דגל שם ה' לא יהיה להם שום יחס עם פורקי העול הפושעים, או שמא כוח השלום מכריע את הכל - כל עיקרה של פלוגתא זו באה מפני השפלות הכללית... אין קץ לרעות הגשמיות והרוחניות של התפרדות האומה לחלקים, אף על פי שפירוד גמור כהעולה על לב המנתחים באכזריות אי אפשר הוא והיו לא יהיה. זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית" [אורות, אורות התחיה כ]. מתוך הבנת החשיבות שבאחדות כלל ישראל כולו, צדיקים בינוניים ורשעים, הרב קוק מדרין להימנע מלהשתמש בביטויים "חרדים" ו"חופשיים" (חילונים), ולראות את כולם כמרכיבים חשובים של עם ישראל [מאמרי הראיה, עמ' 77-76].

אָמְנָם לְפִי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָמְרָנוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם כֵּן, כִּי בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, לְפִי מַעְלָה הָעֲלִיזָה שֶׁהָיָה לָהֶם בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, הָיָה יֵצֵר הָרַע יוֹתֵר גָּדוֹל בָּהֶם, לְבַטֵּל אֶת הָאָדָם בְּעֲצָמוֹ. וְאֵלּוּ גַ' דְּבָרִים הֵם שְׂיָכִים אֶל הָאָדָם עֲצָמוֹ, וְזֶה כִּי הָאָדָם יֵשׁ בּוֹ ג' כַּחוֹת: כַּח הַשְּׂכָלִי אֲשֶׁר הוּא יָדוּעַ, כַּח נַפְשִׁי הוּא גַּם כֵּן, וְיֵשׁ בּוֹ כַּח הַגּוּף. וְכַנְגֵּד אֵלּוּ הֵם ג' חֲטָאִים, כִּי עֲבוּדָה זָרָה הַחֲטָא הוּא בְּכַח הַשְּׂכָלִי, שְׂמֵאָמִין בְּעֲבוּדָה זָרָה. וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת הַחֲטָא שְׂמֵטָמָא אֶת גּוּפוֹ בְּזָנוּת וּבְעֲרֻוֹה. וְשִׂפְיָכוֹת דָּם הוּא לְנַפֵּשׁ, שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּם נַפֵּשׁ הָאָדָם, כִּי הַדָּם הוּא הַנְּפֵשׁ (דְּבָרִים יב. כג). וְלִכְךָ אֵלּוּ הַחֲטָאִים הָיָה בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, לְבַטֵּל הָאָדָם עֲצָמוֹ. אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ שְׁנִי לֹא הָיָה הַיֵּצֵר הָרַע כֵּל כְּחוֹ גָּדוֹל לְבַטֵּל אֶת הָאָדָם עֲצָמוֹ, רַק הַחֲטָא לְבַטֵּל מֵהֶם מֵהֶם שֶׁהֵם עִם יִשְׂרָאֵל. וְגַם זֶה קָרוֹב אֶל בְּטוֹל הָאָדָם עֲצָמוֹ, רַק כִּי הָרִאשׁוֹן הוּא לְבַטֵּל עֲצָם הָאָדָם בְּחֲטָא, אִם כֵּן הוּא בְּטוֹל הָאָדָם לְגַמְרִי. אֲבָל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי לֹא הָיָה זֶה בְּעֲצָם הָאָדָם, רַק מֵהֶם שֶׁהֵם עִם אֶחָד, וְכֹאֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם חֲבוּר בְּיַחַד הֵם עִם אֶחָד. אֲבָל כֹּאֲשֶׁר יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׂנֵאָה, אֵינֵם עִם אֶחָד, וְדָבָר זֶה אֵינּוּ כְּמוֹ עֲצָם הָאָדָם.

ג' העבירות
ביטול האדם.
שנאת חינם
ביטול העם

אולם לפי מה¹ שבארנו בפרק ב', אפשר לפרש באופן נוסף. במקדש ראשון² מעלתם הפרטית היתה גדולה מאוד, לכן היצר הרע שהתגרה בהם היה בעל עוצמה גדולה מאוד, כדי לבטל אותם כאדם. שלושת העבירות שייכות לכל אדם באופן פרטי, כי שלוש כוחות יש באדם: הכח השכלי, והוא ידוע, הכח הנפשי שגם הוא ידוע, והכח הגופני. שלושת החטאים הם כנגד שלושת הכוחות האלו. עבודה זרה היא חטא בכח השכלי, שמאמין בעבודה זרה. גילוי עריות, הוא חטא שמטמא את גוף האדם במעשה זנות ובעריות. ושפיכות דמים, היא חטא לנפש, כי הוא שופך את דם האדם, והדם הוא הנפש. חטאים אלו היו במקדש ראשון, כדי לבטל מהם את מעלת האדם. אבל³ במקדש שני, שמעלתם האישית לא היתה גבוהה, לא היה היצר הרע מתגרה בהם כדי לבטל מעלת האדם, אלא לבטל מהם מעלתם כעם ישראל.⁴ שני הדברים קרובים זה לזה. הראשון לבטל מעלת האדם, והוא ביטול מוחלט של מעלתם האישית. ואילו במקדש שני היה ביטול מעלתם כעם, כי כאשר הם מאוחדים הם עם אחד, וכאשר יש בהם שנאת חינם אינם עם אחד. בנקודה זו יש שוני ממקדש ראשון, שבמקדש ראשון הוא ביטול מוחלט של המעלה.